

SAVAS SVETIMAS DAINIUS: PROBLEMIŠKA ADAMO MICKIEWICZIAUS POZICIJA LIETUVIŲ LITERATŪROS KANONE 1883–1905 M.

VIKTORIJA ŠEINA

Įvadas. Kaip ir kitos nacionalizmo epochos Vidurio ir Rytų Europos tautos, lietuviai XIX a. pabaigoje juto stiprų poreikį apibrėžti savo nacionalinę kultūrą. Šimtmečiu anksčiau Johanno Gottfriedo Herderio iškelta idėja, kad specifinė tautinės bendruomenės kultūra esanti esminis tos bendruomenės narius siejantis ir nuo kitų grupių ją skiriantis bruožas, netruko paplisti ir išpopuliarėti Europoje. Herderis ne tik sutapatino tautas su kalbinėmis bendruomenėmis, jis taip pat pabrėžė, kad kiekviena jų išsiskiria iš kitų bendruomenių savita, tik jai vienai būdinga vaizduote ir mąstymo būdu, t. y. *Nationalcharakter*, kuris pasireiškia visose tos tautos veiklos srityse, tiek papročiuose, tiek raštijoje. O poezija esanti toji sritis, kurioje tautos dvasia mažiausiai varžoma ir todėl pasireiškia laisviausiai¹. Taigi nuo pat pradžių nacionalinė literatūra (ir tautosaka – mat Herderis nedarė esminės skirties tarp sakinio ir rašytinio žodžio meno) igijo privilegijuotą statusą kitų tautos veiklos sričių atžvilgiu kaip tariamai autentiškiausia tautinės dvasios pasireiškimo medija. Herderio ir jo idėjomis sekusių vokiečių filologų pastangomis sukurtas nacionalinės literatūros konceptas XIX a. išplito visoje Europoje radikaliai pakeisdamas ligtolinę literatūros sampratą. Iki XVIII a. pabaigos literatūra buvo suvokiama kaip bendras Europos raštijos korpusas, nediferencijuojamas pagal tautas². Laikotarpį tarp 1820–1920 m. Europoje Pascale Casanova yra pavadinusi literatūrinės tradicijos naciona-

¹ [Johann Gottfried Herder], „Briefe zur Beförderung der Humanität“, in: *Herders Werke in fünf Bänden*, t. 5, 6. Aufl., Berlin, Weimar: Aufbau, 1982, p. 160.

² Joep Leerssen, „Introduction: Philology and the European Construction of National Literatures“, in: *Editing the Nation's Memory: Textual Scholarship and Nation-building in Nineteenth-century Europe*, edited by Dirk van Hulle, (ser. *European Studies*, 26), Amsterdam: Rodopi, 2008, p. 15; Joep Leerssen, „Introduction: Writing National Literary Histories in the Nineteenth Century“, in: *Nation Building and Writing Literary History*, edited by Menno Spiering, (ser. *Yearbook of European Studies*, 12), Amsterdam, Atlanta: Rodopi, 1999, p. xiii.

lizacijos, arba Herderio revoliucijos, epocha. Šios revoliucijos pasekmė yra ta, kad visos literatūros tapo nacionalinėmis, o pati idėja skirstyti literatūrą pagal tautines grupes imta traktuoti kaip natūrali ir savaime suprantama³.

Literatūros tradicijos nacionalizavimo procese lietuviams didžiausių keblumų kėlė lenkakalbių Lietuvos rašytojų Adamo Mickiewiczaus, Władysława Syrokomlos, Józefo Ignacy Kraszewskio kūryba. Jos negalėjai vienareikšmiškai įvardyti nei sava, nei svetima. Svetima kalbiniu aspektu, ji vis dėlto buvo sava tiek dėl šių rašytojų kilmės, tiek dėl lietuviškos jų kūrybos tematikos. Minėtų autorių kūryba, o ypač istorinės tematikos jų tekstai, buvo tapę XIX a. Lietuvos aukštuomenės nacionalinio kanono šerdimi. Antai Kraszewskio *Vitolio rauda* (*Witolorauda*, 1840), Liudviko Adomo Jucevičiaus teigimu, Žemaitijos bajorams atstojo nacionalinį epą⁴. Valsytybingumo atmintį budinę Mickiewiczaus, Kraszewskio ir Syrokomlos tekstai žadino ir pirmųjų lietuvių nacionalinio judėjimo veikėjų, aušrininkų, patriotizmą⁵.

Visoje Europoje XIX a. prasidėjęs istorinės literatūros (romanų, poemų, dramų) bumus patraukliu ir lengvai prieinamu būdu atvėrė istorijos žinias plačiajai auditorijai, kuriai šios žinios iki tol buvo neprieinamos ar jų nedomino⁶. Grožinė istorinė literatūra leido skaitytojams susitapatinti su savo pirmtakais – praeities didvyriais – patiriant tai, ką anie yra išgyvenę ir taip atrasti savo vaidmenį besitęsiančiame istoriniame pasakojime⁷. Nacionali-

³ Pascale Casanova, *The World Republic of Letters*, translated by Malcolm B. DeBevoise, Cambridge: Harvard University Press, 2004, p. 75–81, 103–108.

⁴ Apie Žemaitijos bajorų požiūrį į Kraszewskio *Vitolio raudą* Jucevičius *Žemaičių žemės prisiminimuose* (*Wspomnienia Żmudzi*, 1842) rašė: „kažkokiu stebuklu atsirado čia keli egzemplioriai *Vitolio raudos*, kuri sužavėjo visus, net tuos, kurie savo gyvenime nieko, be kalendoriaus ir maldaknygės, nebuvo skaitę. O, čia geriausiai buvo suprastas autoriaus sumanymas, čia žmonės pakiliau įvertino tą poemą negu visos mūsų įžymiausių estetų kritikos. Su karšta širdimi pasveikino žemaičiai *Vitolio raudą* kaip savo tėvynės padavimų lobyną, brangiausią prosenolių palikimą, kad atmintume juos!“ (Liudvikas Adomas Jucevičius, *Raštai*, redakcinė komisija Jurgis Lebedys, Meilė Lukšienė, Zenonas Slaviūnas, vertė Dominykas Urbas, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1959, p. 469).

⁵ [Jurgis Mikšas], „Witolorauda, giesme isz padawimu Lietuwos, lenkiszka per J. J. Kraszewskį suraszita“, in: *Auszra*, Ragainė, 1883, Nr. 1, p. 18; Mieczysław Dowojno-Sylwestrowicz, „Stosunki polsko-litewskie“, in: *Kurjer Litewski*, Wilno, 1906-07-15 (28), Nr. 157, p. 1; [Jonas Basanavičius], *D-ro Jono Basanavičiaus autobiografija*, Vilnius: Lietuvių mokslo draugijos leidinys, 1936, p. 20 ir kt.

⁶ Plačiau apie tai žr. Brent O. Peterson, *History, Fiction, and Germany: Writing the Nineteenth-Century Nation*, Detroit: Wayne State University Press, 2005.

⁷ Lotte Jensen, „Literature as Access to the Past: the Rise of Historical Genres in the Netherlands, 1800–1850“, in: *Free Access to the Past: Romanticism, Cultural Heritage and the*

nio judėjimo aušroje stokojant lietuviakalbių istorinės grožinės literatūros tekstų, lenkakalbių Lietuvos rašytojų kūryba pasitarnavo kaip šaltinis, leidęs pirmajai tautinės inteligentijos generacijai atrasti savo vietą tautos istorijoje. Tačiau vėliau šiems pirmiesiems tautiniams inteligentams tekęs uždavinys apibrėžti lietuvių nacionalinę kultūrą, pažymėti jos centrą ir ribas, lėmė dilemą – kaip derėtų elgtis su lenkakalbe XIX a. Lietuvos literatūra: traktuoti ją kaip savą ar svetimą kultūrinį paveldą?

Šio tyrimo uždavinys – nustatyti, kokie atrankos ir komunikacijos veiksniai bei sąlygos lėmė Mickiewicziaus kūrybos (ne)įtraukimą į lietuvių literatūros kanoną. Straipsnyje prisiimta teorinė literatūros sociologijos nuostata, kad konkretaus autoriaus ar teksto pozicija literatūros kanone nėra savaiminė duotybė, o yra socialinio kultūrinio atrankos ir vertinimo proceso rezultatas. Skirtingai nei religinių ar teisinių, literatūrinių kanonų struktūrą lemia ne viena, bet daug ir įvairių instancijų, dalyvaujančių kanoninių objektų atrankos, vertinimo ir perdavimo kitoms kartoms procese. Analizuojant kanonizavimo praktikas svarbu atsižvelgti į interkomunikacinę, įvairių institucijų vykdomos, atrankos ir vertinimo praktikų tarpusavio sąveiką, nes tik tokiu būdu įmanu atskleisti kanoną formuojančią dinamiką⁸. Todėl nagrinėdama Mickiewicziaus (ne)įtraukimo į lietuvių literatūros kanoną motyvus, pagrečiui analizuoju tiek rašytojo asmens (pažiūrų, veiklos) ir kūrybos vertinimą lietuvių periodikoje ir literatūros istoriografijoje, tiek ir lietuviškųjų poeto tekstų vertimo bei publikavimo atrankos dėsningumus.

Chronologinės straipsnio ribos apima lietuvių nacionalinio judėjimo laikotarpį (1883–1905), kai moderniosios lietuvių tautos laboratorija virtusiuose pirmuosiuose lietuvių laikraščiuose dar tik kristalizavosi tokios esmingai svarbios sampratos kaip lietuvių tauta, tautinė dvasia, lietuvių istorinis pasakojimas ar tautinė kultūra. Anuomet dar negausi lietuvių inteligentija buvo įvairialypė savo išsilavinimu, ideologinėmis nuostatomis, socialine kilme, todėl ir nuomonių apie nacionalinės kultūros ribas būta įvairių. Taigi analizuosiu moderniosios lietuvių tautos savivokos metą, dėmesį fokusuodama į du paraleliai vykusius ir tarpusavyje glaudžiai susijusius procesus: lietuvių literatūros kanono steigtį ir Mickiewicziaus recepciją modernėjančioje Lietuvoje.

Nation, edited by Lotte Jensen, Joep Leerssen, Marita Mathijssen-Verkooijen, Amsterdam: Brill, 2010, p. 131–132.

⁸ Ilonka Zimmer, *Umland im Kanon: Studien zur Praxis literararischer Kanonisierung im 19. Und 20. Jahrhundert*, Frankfurt am Main: Peter Lang, 2009, p. 47.

Medžiaga šiam tyrimui rinkta naudojantis lietuviškų Mickiewicziaus vertimų ir tekstų apie jį bibliografinę rodyklę⁹. Lietuviškoji poeto recepcija yra gana išsamiai tyrinėta. Dar XIX a. pradėta fiksuoti poeto kūrybos vertimus į lietuvių kalbą¹⁰, studijas apie lietuviškąją Mickiewicziaus recepciją 1955 m. paskelbė Vincas Mykolaitis-Putinas sovietinėje Lietuvoje¹¹ ir Vincas Maciūnas Jungtinėse Amerikos Valstijose¹². Glaustai poeto recepcija Lietuvoje aptarta Vytauto Kubiliaus apybraižoje *Adomas Mickevičius: Poetas ir Lietuva* (1998)¹³. Išsami lietuviškosios mokyklinės ir universitetinės Mickiewicziaus recepcijos faktografija (iki 1943 m.) surinkta Vlado Žuko studijoje *Adomas Mickevičius Lietuvos mokyklose, 1908–1943*¹⁴. Mickiewicziaus recepciją moderniosios lietuvių tapatybės formavimo(si) aspektu ligi šiol išsamiausiai yra tyręs istorikas Darius Staliūnas¹⁵. Pasak tyrėjo, nacionalinio judėjimo laikotarpiu išryškėjusios skirtingos pozicijos dėl Mickiewicziaus priklausymo „tautiniam lietuvių panteonui“ iš esmės atitinka to meto lietuvių identiteto variacijas. Pritardama šiai tyrėjo išvadai, vis dėlto esu linkusi atskirti poeto tautinės tapatybės ir jo priskyrimo lietuvių kultūrai klausimus. Kaip bus matyti toliau, argumentai, kuriais siekta išlaikyti poeto tekstus nacionalinės literatūros kanone ar palikti anapus jo, tik iš dalies buvo susiję su rašytojo tautybės klausimu.

Lietuvių spaudos reakcija į Mickiewicziaus kanonizaciją Lenkijoje. Akstiną diskusijai apie Mickiewicziaus kūrybos priklausymą lietuvių literatūrai suteikė jo literatūrinė kanonizacija Lenkijoje. Lietuvių spaudoje pub-

⁹ *Adomas Mickevičius: Bibliografinė rodyklė (Literatūra lietuvių kalba)*, sudarė Kazimiera Šiaudinienė, Jonas Riškus, Vilnius: LTSR valstybinė respublikinė biblioteka, 1981.

¹⁰ [Juozas Šernas-Adomaitis], „Mickiewicz w literaturze litewskiej przez Budrysa“, in: *Kraj*, Petersburg, 1885, Nr. 46, p. 30–31.

¹¹ Vincas Mykolaitis-Putinas, *Adomas Mickevičius ir lietuvių literatūra*, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1955.

¹² Vincas Maciūnas, „Adomas Mickevičius lietuvių literatūroje“, in: *Aidai*, Brooklyn, 1955, Nr. 10, p. 413–429.

¹³ Vytautas Kubilius, *Adomas Mickevičius: Poetas ir Lietuva: Apybraiža lietuvių, lenkų ir anglų kalbomis*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1998.

¹⁴ Vladas Žukas, *Adomas Mickevičius Lietuvos mokyklose, 1908–1943*, Vilnius: Regnum fondas, 1999.

¹⁵ Darius Staliūnas, „Adomas Mickevičius ir tautinis lietuvių panteonas (XIX amžiaus antroji pusė – XX amžiaus pradžia)“, in: *Lietuvos kultūra: Romantizmo variantai*, sudarytoja Aušra Jurgutienė, (ser. *Colloquia*), Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001, p. 65–82.

likacijų apie poetą padaugėjo 1890 m., reaguojant į Mickiewicziaus palaikų perlaidojimą Krokovoje ir 1898 m. minint poeto 100-ųjų gimimo metinių sukaktį. Nors dauguma jubiliejinių renginių (perlaidojimas, paminklų atidengimas Varšuvoje, Lvove) vyko už Lietuvos ribų, lietuvių spaudoje jie buvo aktyviai aptarinėjami. Mickiewicziaus vardą lietuvių skaitytojui pristatydami (ar tik primindami) to meto spaudos publikacijų autoriai neišvengiamai atskleidė ir savo požiūrį į šio poeto kūrybos reikšmę lietuvių kultūrai. Lietuviškos spaudos darbuotojams teko nuspręsti, kaip pristatyti skaitytojams Mickiewiczų: ar kaip lietuvių rašytoją, ar kaip svetimą autorių. Taigi aptariamo laikotarpio Mickiewicziaus recepcija be kitų funkcijų apibrėžė ir lietuvių nacionalinę kultūrą: visi apie šį poetą lietuvių spaudoje rašę autoriai buvo priversti nubrėžti lietuvių kultūros ribas ir apsispręsti – įtraukti Mickiewiczų į savosios kultūros lauką ar palikti svetimos kultūros zonoje.

Pirmasis atgarsio lietuvių spaudoje sulaukęs įvykis – Mickiewicziaus palaikų pervežimas iš Montmorency kapinių Prancūzijoje į Vavelį. Spaudos reakciją išprovokavo ne pats poeto perlaidojimo faktas, o poeto ekshumacijos iškilmėse lietuvių draugijos *Żelmuo* sekretoriaus Józefo Bohdanowicziaus pasakyta kalba. Dviejuose lietuvių laikraščiuose išspausdintas šios kalbos vertimas į lietuvių kalbą ir redakciniai jo komentarai vaizdžiai atskleidžia XIX a. paskutinįjį dešimtmetį išryškėjusius įvairių lietuvių visuomenės grupių savimonės skirtumus. Į 1886 m. Paryžiuje įsteigtą draugiją *Żelmuo* susibūrė emigracijoje atsidūrę 1863 m. sukilimo dalyviai, kilę iš buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės. Nors ir įkurta regioniniu pagrindu, iki pat XIX a. pabaigos ši draugija tęsė unijines tradicijas ir palaikė glaudžius ryšius su emigracijoje susikūrusiomis lenkų draugijomis¹⁶. Unijine dvasia persmelkta ir Bohdanowicziaus kalba prie Mickiewicziaus kapo. Joje aukštinama trijų broliškų tautų – lietuvių, lenkų ir rutėnų – istorinė vienybė tiek kovoje prieš bendrus priešus (Kryžiuočių ordiną Žalgirio mūšyje ir Rusijos imperiją XIX a. sukilimuose), tiek ir šiandienos šių tautų susivienijime prie visoms joms brangaus poeto kapo. Patį Mickiewiczų Bohdanowiczius skelbė esantį šių broliškų tautų vienybės įsikūnijimu, o kalbą užbaigė pranašyste apie netolimoje ateityje laukiantį galutinį trijų tautų susivienijimą, kuris truksiąs amžinai.

Šią Bohdanowicziaus kalbą išspausdinusi JAV lietuvių laikraščio *Vienybė lietuvininkų* redakcija išnašoje teisinosi publikuojanti šį tekstą primygtiniu

¹⁶ Plačiau apie šios draugijos veiklą žr. Dovydas Fainhauzas, „Lietuviai išėiviai Paryžiuje. Želmens draugija 1886–1914“, in: *Aidai*, Brooklyn, 1988, Nr. 1, p. 21–29.

draugijos *Želmuo* prašymu, bet kategoriškai atsiribojanti nuo Bohdanowicziaus išsakytų unijinių idėjų¹⁷. Kitame to paties laikraščio numeryje išsakytas pasipiktinimas dėl minėtoje kalboje deklaruotos brolystės su lenkais: „[k]okia brolysta gali būti tarp mūsų ir lenkų, jeigu jie nepripažįsta mums tiesos tautiszko buvio?“¹⁸ Taigi kitaip negu 1864 m. nuotaikomis tebegyvenę lietuvių emigrantai Paryžiuje, į nacionalinį sąjūdį besiburianti naujoji lietuvių inteligentų generacija nebematė galimybės turėti bendrų su lenkais politinių siekių. Bohdanowicziaus kalbą išspausdinęs kitas lietuvių laikraštis – *Varpas* – prie publikacijos pridėjo redakcijos komentarą, kuriame pabrėžė, kad Mickiewiczus patriotizmą ir tėvynę suprato kitaip nei šių dienų lietuviai, todėl šis poetas nėra pasitarnavęs lietuvių tautos interesams¹⁹.

Tiek kairiųjų, tiek dešiniųjų pažiūrų lietuvių nacionalinio judėjimo dalyviams Mickiewiczus dažniausiai atrodė ne(be)tinkamas pavyzdys šių dienų lietuviams. Lenkų kalba rašęs ir su šia tauta save tapatinęs poetas esą „nuėjo į nuostolius“ lietuvių tautai: „[l]ietuvis Mickevyczius yra didžiausiu perlu lenkų; jis, norint lietuviszką duszią turėjo, vienok lenkiszka raszydamas, *lenkams teko* [kursyvas mano, – V. Š.]“, – teigiama anoniminėje JAV lietuvių spaudos publikacijoje²⁰. Tai, kad iškiliasis XIX a. Lietuvos poetas neįvertino lietuvių kalbos esminio vaidmens lietuviybės išlikimui, buvo nepriimtina ir pirmąją savo poemą 1888 m. rašiusiam klierikui Jonui Maciulevičiui, būsimajam Maironiui:

Ir jis, tėvynė, tavę mylėjo
Nors nesuprato, jogei Lietuvis
Mylėti kalbą tur' pranokėju,
Jog tautos budu yr' jos liežuvis.²¹

¹⁷ „Kalba prie kapo Mickevycziaus (Pasakyta vardan liet. draugystės „Želmū“ Paryžiuje)“, in: *Vienybe Lietuwniku*, Plymouth, PA, 1890-08-13, Nr. 33, p. 9.

¹⁸ „Plymouth Pa., 5 d. Rugpiuczio“, in: *Vienybe Lietuwniku*, Plymouth, PA, 1890-08-06, Nr. 32, p. 2.

¹⁹ „Mickiewicz raštais savo pakėlė garbę lenkiškos rašlevos, platino meilę dėl Lietuvos, bet tiktai kaip apygardos apsiaustos žinomais rubėžiais, o ne kaip vietą gyvenimo lietuvių, tautiškai skirtingų nuo lenkų. Kaltė tam tų laikų pažiūrų – ne poeto; ne užstojo jisai lietuvių kaip tautos, ne prisidėjo prie jos garbės, bet raštuose savo ne sykį buvo užtarėju lietuvių baudžiaunikų, neteisingai jungą sulenkėjusių ponų nešančių; – priminė historyšką garbę ir galybę lietuvių pereituvėje“ („Nuo kapo Mickiewicz'iaus“, in: *Varpas*, Tilžė, 1890, Nr. 8, p. 120).

²⁰ „Plymouth Pa., 5 d. Rugpiuczio“, p. 2.

²¹ Kl. J. Maculevičius, *Lietuva: Maironio rankraščio faksimilinis leidimas*, parengė Inga Liepaitė, Paulius V. Subačius, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2018, p. [86–87].

Kiek vėliau, 1905 m. savo parengtoje lietuvių raštijos apžvalgoje, Maironis apgailestavo, kad Vilniaus universitete suklestėjusi lenkų literatūra su Mickiewicziumi priešakyje platino po visą Lietuvą tėvynės meilę, deja, „suprasdama ją tik kaip lenkystę“²². Vienintelę nacionalinio sąjūdžio metais atskiru leidiniu pasirodžiusią Mickiewicziaus biografijos ir kūrybos apybraižą parengęs literatūros istorikas Augustinas Janulaitis taip pat pabrėžė poeto pažiūrų neatitikimą šiandienos situacijai: „Mickeyčia rašė lenkiškai, nes lietuviškai nemokėjo, nors vadina savę lietuviu. [...] Bajorija, vienintelė kultūriška luoma, jautė savę lenkiška, už tėvynę savo skaitė Lenkiją, rūpėjo atgaivinti ją, į kurią įeitų, kaip atskira dalis, ir Lietuva. Bet dabar persimainė laikai, prasidėjo lietuvių krutėjimas, atsirado naujos pažiūros...“²³ Griežčiausiai du – regioninį ir nacionalinį – tapatybės dėmenis jungiančią Mickiewicziaus savivoką įvertino Adomas Jakštas, teigęs esą „Mickeyčius – nekoks mums pavyzdys. Galų gale ir didi žmonės tauškė didžius niekus. Teipogi ir Mickeyčius ištarė didžiausius niekus, kad, Lietuvą vadinamas savo tėvyne, paskui identifikavo ją su Lenkija. Apgaulė tai tikriausi, balamutystė nedovanojama, juo vodingesnė [nuodingesnė, – V. Š.], juo didžiu rimtumu prisidengusi“²⁴.

Ne kartą lietuvių spaudoje pasikartoja mintis, kad lenkai turi būti dėkingi Lietuvai, kuri išaugino jiems gabiausius poetus, iškėlusius lenkų literatūrą į pasaulinį lygį²⁵. Ir nors tokiu būdu pirmiausia siekta parodyti, kad ne Lenkija civilizavo Lietuvą (ši argumentą naudojo *litvoomaniją* kritikuo-

²² Maironis, *Raštai*, t. 3, kn. 2: *Lietuvos praeitis. Trumpa visuotinės literatūros istorija. Apsakymai apie Lietuvos praeigą. Straipsniai apie visuomenę ir literatūrą*, įvada, komentarus parašė, parengė Irena Slavinskaitė, Vilnius: Vaga, 1992, p. 712.

²³ [Augustinas Janulaitis], *Adomas Mickeyčia (1798–1855): Jo gyvenimas, raštai ir darbai*, aprašė A. J. Daubaras, Plymouth: spauda ir kaštai „Vienybės Lietuvininku“, 1902, p. 39–40.

²⁴ Cituojamas lietuviškas Juozo Tumo-Vaižganto vertimas „Lietuvių balsas į jaunąją kartą Lietuvos didžponių, dvarponių ir bajorų“, in: *Dirva-Žinynas*, Shenandoah, PA, 1903, Nr. 1, p. 6–7. Lenkiškas originalas: *Głos litwinów do młodej generacji magnatów, obywateli i szlachty na Litwie*, Moskva: s. n., 1902, p. 6.

²⁵ Pirmasis šią mintį 1883 m. išsakė Basanavičius *Auszroje*: „lenkai sako, kad jie pakėlė, izslaikę ir tt. musu praeitinės paminėjimus savo dainose. Bet kas, klausime, sudėjo tas dainas apie Lietuvos senovę, kurios apgarsino Europoje vardą lenkiskos poezijos? Atsakymas trumpas: *lietuvoiai!* Adomas Mickieviczius, L. Kandrataviczius, J. L. Kraszevskis, T. Lenartaviczius, Kotkis (Chodźko), Adinczius (Odyniec), Asnikis ir daugel daugel menkesniu dainiu – turi lietuviszkas, ne lenkiszkas, pavardes, ira lietuviai, paeina isz Lietuvos ir ju gįslose teka lietuviszkas kraujas“ ([Jonas Basanavičius] Birsztonas, „„Auszra“ ir „Dziennik Poznanski’s““, in: *Auszra*, Tilžė, 1883, Nr. 7, p. 188–189).

janti lenkų spauda), bet Lietuva išaugino lenkų literatūrai pasaulinio lygio menininkų, neretai šiuo gestu lenkakalbiai Lietuvos rašytojai simboliškai „atiduoti“ lenkų kultūrai. Charakteringa laikraščio *Vienybė lietuvininkų* citata, kurioje Mickiewicziaus perlaidojimo Krokuvoje ceremonija komentuojama kreipiniu į lenkų tautą: „Dieve laimink jus, lenkai, turint savo žiamėje kuną didelio lietuvio, kurio szirdis tokia karszta meile dėl tėvynės Lietuvos degė, bet kito jam lygaus genijo, Lietuva jau jums, nedėkingi broliai, daugiau nedūs!“²⁶

Lenkakalbių Lietuvos autorių nacionaliniais lietuvių rašytojais nelaikė ir pirmosios lietuvių literatūros istorijos *Lietuviszkiejie rasztai ir rasztininkai* (1890) autorius Jonas Šliūpas. Siekdamas paskatinti amžininkus rašyti lietuviškai, jis minėtos apybraižos pratarinėje drąsina juos teigdamas, kad lietuviai savo kūriniais išgarsino lenkų literatūrą pasaulyje, todėl nėra ko abejoti, jog jie gebės ir lietuvių kultūrą pakelti į aukštesnį lygį²⁷. Spręsdami Mickiewicziaus (ne)priklausymo lietuvių literatūrai dilemą, nacionalinio judėjimo veikėjai jau turėjo būti sau atsakę į klausimą, o kas gi yra toji lietuvių literatūra. Pirmieji konkuruojančių politinių stovyklų literatūros istorikai (Šliūpas ir Maironis) šiuo požiūriu buvo vieningi, mat rėmėsi XIX a. Europoje išsigalėjusia etnologistine nacionalinės literatūros samprata. Ji atitiko ir ligtolinę lietuvių literatūros bibliografijos tradiciją. Tiek Rytprūsiose, tiek istorinėse LDK žemėse plėtotoje lietuviškų raštų bibliografijoje nuo XVII a. galiojo nuostata lietuvių raštijos terminą taikyti tik lietuviakalbiam tekstams.

Papildomu trikdžiu priskirti Mickiewiczų lietuvių literatūrai tapo ir jo kanonizacija Lenkijoje. Emigracijos laikotarpio grožinėje kūryboje, slavų literatūros paskaitose Prancūzijos kolegijoje (*Collège de France*) ir publicistikoje lenkų (politinės) tautos prisikėlimo idėjas skelbęs Mickiewiczus XIX a. antros pusės lenkų kultūroje įgijo tautos pranašo (*wieszcz narodowy*) kanoninę statusą. Jo garbinimo kultas ypač stipriai pasireiškė palaikų perkėlimo ir jubiliejais renginiuose. Suprantama, kad lietuvių nacionalizmo veikėjams lenkiškasis poeto pranašo kultas buvo nepriimtinas, nes prieštaravo savarankiškos ir pilnateisės lietuvių tautos statuso siekiamams.

Nacionalizmo epochoje dalijimasis bendru literatūriniu paveldu tapo rimta problema. Pasak Staliūno, nacionalinio sąjūdžio metais atsiribojimas

²⁶ „Plymouth Pa., 5 d. Rugpiuczio“, p. 2.

²⁷ [Jonas Šliūpas], *Lietuviszkiejie rasztai ir rasztininkai: Raszaliszka peržvalga parengta Lietuvos mylėtojo*, Tilžėje: Kaszta Bałtimorės M. D. L. M. Draugystės, 1890, p. vi.

nuo lenkiškumo tapo svarbiausia lietuviškosios tautinės tapatybės išgryninimo užduotimi²⁸. Lietuvių kilmės lenkakalbių autorių pozicionavimą nacionalinės literatūros užribyje galėtume interpretuoti kaip lietuvių kultūrinę emancipaciją.

Alternatyviosios Mickiewicziaus traktuotės. XIX a. pabaigos lietuvių spaudoje dominavusi poeto recepcijos formulė „lenkų poetas, o mūsų tautietis“²⁹ neapima visos to meto vadinamųjų susipratusių lietuvių nuomonių įvairovės. Nuomonės išsiskyrė tiek dėl poeto tautybės, tiek ir dėl jo kūrybos priskyrimo lietuvių literatūrai.

Po to, kai Jonas Basanavičius 1883 m. septintajame *Auszros* numeryje Mickiewiczių (kartu su kitais lenkakalbiais Lietuvos poetais) pavadino lietuviais³⁰, nacionalinio sąjūdžio spaudoje nebūta bandymų užginčyti šią nuomonę. Vis dėlto privati to meto korespondencija rodo, kad ne visi su minėta pozicija buvo linkę sutikti. 1884 m. Jono Spudulio ir Adomo Jakšto susirašinėjimas atskleidžia, kad Basanavičiaus pateikta lenkakalbių Lietuvos rašytojų tautybės traktuotė nuostabą kėlė ne tik Jakštui (kuris turėjo *Auszrai* ir daugiau priekaištų), bet ir aušrininkui Spuduliui: „Prisipažįstu, kad asz pats buwau truputį nusistebėjęs ir nusiminęs, kad A. taip atwirai ir drąsiai pasakė, nekurius dainius (Mickiewicz, Kondratowicz) [...] esant Lietuviais [...]“³¹. Tad nors viešos diskusijos dėl Mickiewicziaus tautybės XIX a. pabaigos lietuvių spaudoje nefiksuota, tai dar nereiškia, kad ji nevyko.

Lygiai mažai medžiagos analizuojamo laikotarpio lietuvių periodinė spauda mums teikia ir apie bandymus integruoti Mickiewiczių į lietuvių literatūros kanoną (plačiau žr. sk. „Lietuviškasis Mickiewiczius“). Tikėtina, kad etnokultūrinio nacionalizmo neišpažįstančių to meto Lietuvos visuomenės atstovų balsas galėjo likti tiesiog nedokumentuotas lietuviškoje

²⁸ Darius Staliūnas, „Lietuvos idėja Aušroje“, in: *Archivum Lithuanicum*, Vilnius, 2013, t. 15, p. 285; nors tokia Staliūno išvada grindžiama *Auszros* žurnalo bendradarbių tekstais, ji tinka kalbant apie visą nacionalinio sąjūdžio laikotarpį.

²⁹ Čia pasinaudota nacionalizmo laikotarpio lietuvių spaudai tipiška Mickiewicziaus pristatymo skaitytojams formule iš JAV lietuvių laikraščio *Saulė*: „Praitą nedeldien[i] likos czia [Lvove, – V. Š.] atidengtas paminklas garsiam lenkiskam poetui, o mūsų tautieciu[i] Adomui Mickewiczui“ („Paminklas Mickewicziaus Lwawe“, in: *Saulė*, Mahanoy City, PA, 1904-11-08, Nr. 90, p. [4]).

³⁰ [Jonas Basanavičius] Birsztonas, „„Auszra“ ir „Dziennik Poznanski’s““, p. 188–189.

³¹ „Jono Spudulio laišakai kun. A. Dambrauskui (tęsiny)“, in: *Mūsų senovė*, Kaunas, 1940, Nr. 1, p. 154.

spaudoje. Laikraščių redakcijos vykdė gaunamos korespondencijos atranką ir pačios spėsdavo, kurią nuomonę viešinti, o kurios – ne. Charakteringas tokios atrankos pavyzdys yra 1897 m. išspausdintas *Varpo* redakcijos atsakymas į vieno iš šio laikraščio skaitytojų laišką. Paties laiško redakcija nepaviešino, bet trumpai atsakė į jį paskutiniame laikraščio puslapyje. Iš atsakymo galime suprasti, kad A. Valkio slapyvardžiu (pavarde?) pasirašęs skaitytojas kreipėsi į redakciją su siūlymu rinkti lėšas Mickiewicziaus šimtųjų gimimo metinių minėjimui. Šis siūlymas veikiausiai kilo reaguojant į lenkų bendruomenės sumanymą pastatyti poetui paminklą Varšuvoje³² arba Vilniuje³³. Minėtas *Varpo* skaitytojas kreipėsi į redakciją su raginiu inicijuoti aukų rinkimą ir lietuvių bendruomenėje. Ar jis ragino lietuvius aukoti pinigus paminklo steigimui, ar siūlė kitą poeto atminimo įamžinimo būdą, iš redakcijos atsakymo taip ir lieka neaišku. Bet kokiu atveju, *Varpas* kategoriškai atmetė pačią lėšų rinkimo idėją argumentuodamas tuo, kad „A. Mickevičius tai lenkų poėtas, o ne lietuvių, ir busima šventė tai vien tik tai lenkų šventė. Mes tuo žygiu neturime nė tiek laiko, nė tiek pinigų, kad galėtume gaištuoti, rupindamiesi apie svetimas šventes, ir savo aukomis didinti jų iškilmingumą“³⁴.

Jeigu lietuvių nacionalinio judėjimo atstovai ir dalyvavo kurio nors iš šimtmečio proga sumanytų Mickiewicziaus memorializacijos iniciatyvų – ano meto lietuvių spauda apie tai nutyli. Žinoma, kad tarp Mickiewicziaus paminklo Vilniuje statybų iniciatorių buvo baltarusių poetas, šios tautos nacionalinio judėjimo ideologas Francišakas Baguševičius (Францішак Багушэвіч), bet lietuvių atstovų nebuvo nė vieno. Galbūt jie nebuvo pakviesti, o gal atsisakė prisidėti dėl jau išryškėjusių ideologinių nesutarimų su lenkais. Kad lietuvių nacionalinio judėjimo atstovų dalyvavimas bendroje Mickiewicziaus įamžinimo veiklose kartu su lenkais būtų galėjęs sukelti

³² Apie šį sumanymą rašyta ir lietuvių spaudoje (žr. Vaiszgas, „Varszava. Ant Paminklo A. Mickiewycziui“, in: *Tėvynės Sargas*, Tilžė, 1897, Nr. 11, p. 9).

³³ Iniciatyvos slapta nuo valdžios pastatyti paminklą Mickiewiczui Šv. Jonų bažnyčioje Vilniuje ėmėsi miesto inteligentija artėjant šimtosioms poeto gimimo metinėms. Manytina, kad šią idėją paskatino paminklo steigimo Varšuvoje sumanymas ir reakcija į jau prasidėjusias Vilniaus generalgubernatoriaus Michailo Muravjovo paminklo statybas Rūmų aikštėje Vilniuje; plačiau apie Mickiewicziaus paminklo Vilniuje idėją ir jos realizaciją žr. Henryka Ilgievič, „Lenkų visuomenės pastangos įamžinti Vilniuje iškilų asmenybių atminimą XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje“, in: *Kultūrologija*, Vilnius, 2010, t. 18, p. 242–257; Andrzej Romanowski, *Pożytywizm na Litwie: Polskie życie kulturalnie na ziemiach litewsko-białoruso-inflanckich w latach 1864–1904*, Kraków: Universitas, 2003, p. 402–409.

³⁴ „Atsakymai“, in: *Varpas*, Tilžė, 1897, Nr. 4, p. 64.

įtampu, patvirtina lietuvių atstovų dalyvavimas poeto paminklo atidengimo iškilmėse Varšuvoje (1898). Vilniaus lenkų komiteto kvietimu du iš vadinamųjų Dvylikos Vilniaus apaštalu,elijas Nonevičius ir Mečislovas Stankevičius, dalyvavo minėtose iškilmėse ir padėjo prie paminklo vainiką su lietuvišku užrašu. Juliaus Būtėno teigimu,

[t]iedu lietuvių delegatai dalyvavo ir ta proga surengtoje Kūčių vakarienoje. Nonevičius pasakė kalbą, pabrėždamas, jog Adomas Mickevičius, nors nė žodžio neparašęs lietuvių kalba, tačiau Lietuvą mylėjęs, kas matyti iš visų jo kūrybinių. Lietuvių tauta dabar bunda, ir lenkai šia proga turėtų pasižadėti nekliudyti tam sąmoningam lietuvių pabudimui. Iškilnių pirmininkas tą lietuvių delegato *prakalbą pavadino disonansu ir siūlė abiem pusėms tą disonansą užmiršti*.³⁵ [kur syvas mano, – V. Š.]

Kaip vieną iš galimų Mickiewicziaus šimtmečio paminėjimo būdų *Varpo* skaitytojas A. Valkis, matyt, bus siūlęs ir poeto veikalų vertimą į lietuvių kalbą bei jų leidybą, mat laikraščio redakcijos atsakyme atkertama, esą „[n]egalime raginti lietuvius „dėti pinigus“ dėl tos šventės net ant teip naujingo dalyko, kaip „vertimas lietuviškai ir išleidimas“ Mickevyčiaus raštų, nėra turime daug svarbesnių, artymesnių mums, savo grynai tautiškų reikalų, kurie šaukte šaukia aukų ir neatidėtiną aprūpinimą“³⁶. Nepaisant kategoriško šio pareiškimo tono, Mickiewicziaus jubiliejus pastebimai suaktyvino jo kūrybinių vertimus į lietuvių kalbą. Paties *Varpo* 1899 m. pirmajame numeryje pasirodė Vinco Kudirkos išversta *Vėlinių* (*Dziady*, 1823–1860) trečiosios dalies ištrauka su nuoroda į Mickiewicziaus gimtadienį: „pasveikinimas dienos 24 gruodžio 1898 m.“³⁷ Tame pačiame numeryje savo autorinėje „Tėvynės varpų“ skiltyje Kudirka ragino tautiečius vyksti į Varšuvą pasveikinti ten pastatytą paminklą Mickiewicziumi, „kurio garbingas vardas amžinai surištas su vardu Lietuvos ir nuo kurio turime mokintis, kaip reikia Lietuva mylėti“³⁸. Taigi nors jokių kolektyvinių Mickiewicziaus

³⁵ Julius Būtėnas, „Lietuvių teatras Vilniuje“, in: *Mūsų senovė*, Kaunas, 1937, Nr. 1, p. 51.

³⁶ „Atsakymai“, p. 64.

³⁷ „Vėlinės. Dalis trečioji. Parašė A. Mickevyčius, vertė „Varpas“. (Pasveikinimui dienos 24 gruodžio 1898 m.)“, in: *Varpas*, Tilžė, 1899, Nr. 1, p. 4.

³⁸ „Tėvynės varpai“, in: *Varpas*, Tilžė, 1899, Nr. 1, p. 14. Patikimų šaltinių, kurie atskleistų asmeninę Kudirkos nuomonę dėl Mickiewicziaus kūrybinių priskyrimo lietuvių literatūrai, nėra. 1939 m. *Lietuvos žiniose* publikuotas esą naujai atrastas Kudirkos eilėraštis, kuriame lenkų akimis tariamai Lietuvą regėjęs Mickiewiczius vadinamas lietuvių pelnytai pamirštu poetu („Surastas, niekur dar nespausdintas Vinco Kudirkos eilėraštis“, in: *Lietuvos žinios*, Kaunas, 1939-03-18, Nr. 63, p. 5). Nei šio eilėraščio, nei ten pat publikuoto tariama-

jamžinimo sumanymų lietuvių nacionalinio judėjimo lyderiai neinicijavo, privačios iniciatyvos – jubiliejinės žinutės lietuvių spaudoje ir pastebimai išaugę poeto kūrybos vertimai į lietuvių kalbą – neabejotinai aktualizavo poeto kūrybą.

Lietuviškasis Mickiewiczius. Ideologinė lenkiškojo *wieszcz narodowy* kulto priešprieša su lietuviškuoju nacionalizmu tesiūlė dvi alternatyvas: lietuviai galėjo atsiriboti nuo iki tol centrine XIX a. Lietuvos kultūros figūra laikyto rašytojo, palikdami jį anapus savo naujai projektuojamo nacionalinės literatūros kanono, arba kurti lenkiškajai poeto recepcijai alternatyvų *lietuviškąjį Mickiewiczį*. Šiame skyriuje nagrinėsiu argumentus, kuriais remiantis poetas buvo įtraukiamas į lietuvių literatūros kanoną, bei specifines praktikas, kuriomis formuota lietuvių nacionalizmo ideologijai neprieštaraujanti Mickiewicziaus recepcija. Pastarąją patogumo dėlei vadinu *lietuviškuoju Mickiewicziumi*.

Antanas Milukas, 1900 m. specialiai pasaulinei parodai Paryžiuje parengtame reprezentaciniame albume *Mūsų raštinykai ir žymesni vyrai*, pirmą kartą lietuvių literatūros istoriografijoje Mickiewiczį bei kitus lenkakalbius XIX a. Lietuvos rašytojus įtraukė į nacionalinės literatūros kanoną. Galbūt dėl proginio leidinio pobūdžio ir menko tiražo³⁹ minėtas Miluko albumas Lietuvoje liko beveik nepastebėtas: tepasirodė vos du trumpi informaciniai pranešimai lietuvių periodikos naujų leidinių skiltyse. Nors Miluko pasiūlytoji lietuvių literatūros koncepcija anuomet nesulaukė lietuvių literatūros žinovų dėmesio (šios knygos savo naudotų šaltinių sąrašuose nemini nė vienas iš XX a. pirmos pusės lietuvių literatūros istoriografų) ir esminio poveikio lietuvių literatūros istoriografijai neturėjo, ji svarbi kaip įrodymas, kad nacionalinio sąjūdžio metais egzistavo alternatyva etnolingvistinei lietuvių literatūros koncepcijai.

Milukas literatūrą vertino tik nacionalinio judėjimo kontekste, t. y. literatūros tekstai jam buvo svarbūs tiek, kiek jie prisidėjo prie tautos išsivada-

mai Kudirkos rašyto komentaro apie Mickiewiczį autorystė niekada nebuvo patvirtinta. *Lietuvos žinių* pateiktas duomenimis, leidinys, kurio parašėse esą buvo rastas pieštuku rašytas Kudirkos autografas, priklausęs Felicijai Bortkevičienei. 1945 m. Kaune mirusios Bortkevičienės asmeninės bibliotekos pėdsakų šio straipsnio autorei rasti nepavyko. Visi ligi šiol minėta eilėraščių ir komentarų percitavę autoriai (Vincas Mykolaitis-Putinas, Vytautas Kubilius, Darius Staliūnas) rėmėsi *Lietuvos žinių* publikacija.

³⁹ Nors *Lietuvos TSR bibliografijoje* nenurodytas albumo tiražas, bet galima spėti jį buvus panašų į *Lietuviško albumo* pirmosios dalies tiražą, t. y. kiek per 200 egz. Palyginimui Šliūpo lietuvių literatūros apžvalga išėjo 5000 egz. tiražu.

vimo iš politinės priespaudos. Lietuvių literatūros apžvalgą jis pradėjo nuo 1794 m. sukilimo, teigdamas esą pralaimėtas sukilimas, galutinai palaidojęs Abiejų Tautų Respubliką, kartu tapo ir lietuvių tautos prisikėlimo pradžia. XIX a. pirmoje pusėje šis atgimimas esą daugiausiai pasireiškė lenkų kalba parašytais tekstais apie Lietuvos istoriją ir lietuvių kalbą, o amžiaus pabaigoje tautinio žadinimo iniciatyva perėjusi į lietuvių kalba rašomą literatūrą. Todėl tad „[t]yrinėdami priežastis musu tautiško atgijimo, mes negalime [...] apleisti nepaminėję mūsų pirmtakunus, kurie, kaipo bajorai, nors rašė svetimoje kalboje, bet auklėjo mus tautišką, lietuvišką, dvasią“⁴⁰. Taigi kitaip negu Herderis, Milukas tautos dvasios nesiejo su kalba, bet veikiau su kilme ir įsipareigojimu tėvynei: „[t]auta su savo dvasia yra gyvuojantis organizmas, o kalba yra tik jų rubas. Lenkiškoji kalba buvo primesta mus bajorams pirm daugelio metų. Jie ją priėmė, pamylėjo, su ja sugijo“⁴¹.

Tad lietuvių literatūros raidą Milukas vaizdavosi besiplėtojančią paraleliai dviem kalbomis, vieną nacionalinės literatūros šaką jis vadina lenkiškai-lietuviška, kitą – tautiškai-lietuviška: „[p]irmoji bajoriška, su lenkiška kalba, prielanki lenkams, pripažįstanti lietuviams tik atskirą tautystę. Antroji demokratiška-radikališka su lietuviška kalba, skelbianti ne tik tautišką skirtumą, bet ir neprigulmingumą. Pirmutinė pradžioj stipri, tolyn kaskart silpsta. Antroji pradžioje silpna, paskiaus sustiprėjus. Lengva spręsti, kuri iš jų turės ateitį“⁴².

Bajoriškojoje lenkiškai-lietuviškoje nacionalinės literatūros atšakoje centrinę kanono poziciją Milukas skyrė Mickiewiczui, kuris „sekdamas madą ir reikalavimus ano laiko rašė lenkiškai, nors mislis ir įtalpa raštų, labjausiai kol neišvažiavo į ažužbežį, visa yra grynai lietuviškai tautiška“⁴³. Milukas ne tik priskyrė Mickiewicziaus kūrybą lietuvių literatūrai, bet ir apibrėžė jos vidinį kanoną: „*Konrad Walenrod*, *Grażina*, *Diedai* ir *Ponas Tadas* yra teip prakilniai tautiški, teip karštai lietuviški, jog prakilnesnių negalime laukti nuo karščiausio lietuvių tėvynainio. [...] ir da ilgus metus tie veikalai, ypač-gi *Grażina* ir *Konradas Wallenrod'as* originale ar išversti gairvįs tautišką dvasią lietuviškose krūtinėse“⁴⁴.

⁴⁰ *Lietuviškas Albumas*, Laida II: *Musu raštinykai ir žymesni vyrai*, parengta ir išleista Kun. Antano Miluko su pagalba prenumeratorių, Shenandoah: V. J. Stagaro Spaustuvėje, p. [9].

⁴¹ *Ibid.*

⁴² *Ibid.*, p. [11].

⁴³ *Ibid.*, p. [13].

⁴⁴ *Ibid.*, p. [13–14].

Taigi iš Mickiewicziaus kūrybos visumos lietuvių literatūros kanono branduolyje Milukas pozicionuoja du tekstus – *Konradą Valenrodą* (*Konrad Wallenrod*, 1828) ir *Gražiną* (*Grażyna*, 1823). Būtent šių poemų ištraukas dažniausiai rinkosi nacionalinio sąjūdžio laikotarpio poeto vertėjai į lietuvių kalbą. Vienas pirmųjų *Konrado Valenrodo* ir *Gražinos* vertimus į lietuvių kalbą 1899–1900 m. publikavo Jonas Žilius Jono Jonilos slapyvardžiu. Šis, bene produktyviausias nagrinėjamo laikotarpio Mickiewicziaus kūrybos vertėjas į lietuvių kalbą, buvo ir artimas Miluko bendražygis JAV lietuvių visuomeninėje veikloje. Tai jis iškėlė idėją lietuviams dalyvauti Paryžiaus pasaulinėje parodoje, surinko tam reikiamas lėšas ir išleido *Lietuvišką albumą*.

Miluko ir Žiliaus bendradarbiavimas formuojant *lietuviškąjį Mickiewiczų* leidžia spėti XIX–XX a. sandūroje egzistavus ratą sąmoningų lietuvių, kurie nebuvo linkę radikaliai atkirsti lenkakalbės literatūros paveldo nuo projektuojamo nacionalinės lietuvių literatūros korpuso ir ieškojo būdų, kaip jį integruoti į nacionalinę kultūrą. Ženklią Mickiewicziaus gerbėjų, vertėjų ir kanonizuotojų dalį nagrinėjamu laikotarpiu sudarė Marijampolės gimnazijos ir Seinų kunigų seminarijos ugdytiniai: Juozas Bagdonas, Jonas Basanavičius, Petras Arminas-Trupinėlis, Vincas Kudirka, Antanas Milukas, Jonas Žilius, Motiejus Gustaitis⁴⁵. Gausus Užnemunės lietuvių įsitraukimas į Mickiewicziaus kanonizaciją leidžia spėti, kad Lenkijos kongreso karalystės lietuviai buvo artimiau susipažinę su poeto kūryba ir persiėmę jo idėjomis. Kita vertus, *lietuviškojo Mickiewicziaus* steigėjų grupė neapsiribojo viena gimnazija ar seminarija; po 1905 m. poeto kanonizuotojų gretas svariai papildė Šiaulių gimnazijos absolventai Mykolas Biržiška, Stasys Šalkauskis, Zigmas Kuzmickis ir kt.

Spėjama, kad būtent Žilius anoniminiame šimtųjų Mickiewicziaus gimimo metinių proga publikuotame straipsnyje JAV lietuvių spaudoje pavadino jį lygiai didžiu lietuvių, kaip ir lenkų nacionaliniu poetu. Nesureikšmindamas kūrybos kalbos, straipsnio autorius svarbiausiu poeto priskyrimo lietuvių literatūrai argumentu laiko jo kilmę ir lietuvišką kūrinių tematiką⁴⁶. Būtent lietuviškosios tematikos tekstų išskyrimas iš bendro po-

⁴⁵ Gustaitis 1903 m. Freiburgo universitete apsigynė daktaro disertaciją apie Mickiewicziaus *Krymo sonetus*, vėliau publikavo jų vertimą į lietuvių kalbą (*Krymo sonetai*, 1909), o Mickiewicziumi dedikuotame savo kūrybos sonete iškilmingai priskyrė save Lietuvą išgarsinusio poeto sekėjų būriui ([Motiejus Gustaitis] Balandis, „Mickevicziui“, in: *Žvaigždė*, New York, 1903-04-30, Nr. 18, p. 281).

⁴⁶ „Mickeviczius pasiliko didžiausiu ir mylimiausiu lenkų poetu. [...] Kuom Adomas Mickevyczius yra del mūsų, del lietuvių? – Teipgi yra dideliu dainiumi, kurs raszė

eto kūrinų korpuso tapo esmine prielaida projektuoti lenkiškajam alternatyvų lietuviškąjį Mickiewicziaus recepcijos variantą ir tokiu būdu integruoti poetą į lietuvių literatūros kanoną. Teminė ir ideologinė Mickiewicziaus kūrybos selekcija, tikėtina, natūraliai atliepė anuomet lietuvių labiausiai pamėgtų poeto tekstų korpusą⁴⁷.

Lietuviškojo Mickiewicziaus formavimo kryptį žymi jau pirmasis poeto kūrybos vertimas į lietuvių kalbą. Kultūrinio lietuvių nacionalizmo pradininkas Simonas Daukantas 1819 m. *Tygodnyk Wileński* publikuotoje sakmėje apie Živilę neatpažino literatūrinės Mickiewicziaus mistifikacijos ir į savo *Darbus senųjų lietuvių ir žemaičių* (1822) ją įtraukė kaip neva senuosiuose metraščiuose užfiksuotą lietuvių dvasinės ir moralinės stiprybės liudijimą. Ir nors minėtas Daukanto veikalas pirmąsyk buvo publikuotas tik XIX a. pabaigoje⁴⁸, taigi tiesiogiai ankstyvosios lietuviškosios poeto recepcijos neįtakoją, nacionalinio sąjūdžio laikų Mickiewicziaus vertimų atranka, vertinimas ir interpretacija iš esmės rėmėsi tuo pačiu kriterijumi, kuriuo įtraukdamas į savo veikalą Živilės istoriją vadovavosi ir Daukantas: tai senovės lietuvių moralės ir papročių aukštinimas.

Ideologinę verstį „tinkamų“ Mickiewicziaus kūrinių atranką XIX a. pabaigoje liudija Žiliaus išsakyta motyvacija verstį antrąją (o ne kurią kitą)

nors svetimoj del mus' kalboje, vienog mokėjo karsztai, o teisingai apraszyti, apdainuoti mus' tėvynę Lietuvą kuri buvo ir jo tėvynė“ (J. J. ir P. Trup., „Adomas Mickevyczius“, in: *Tėvynė*, Plymouth, PA, 1898, Nr. 12, p. 390–391). Remiuosi Vinco Maciūno studijoje „Adomas Mickevičius lietuvių literatūroje“ (1955) nustatyta slapyvardžių identifikacija. Pasak Maciūno, cituotą sukaktuvinį straipsnį parengė *Tėvynės* redaktorius Jonas Žilius kartu su Tomu Astramsku. Pastarasis, kaip ir Žilius bei Petras Arminas-Trupinėlis, mokėsi Marijampolės gimnazijoje, vėliau naudojo slapyvardį Pažįstamas Trupinėlio. Leidinyje *Adomas Mickevičius: Bibliografinė rodyklė*, taip pat atitinkamų metų *Lietuvos bibliografijos C* serijos tome cituoto straipsnio autoriais identifikuojami Marijampolės gimnazijos mokytojai – Juozas Jasiulaitis ir Petras Arminas-Trupinėlis. Pastarasis publikacijos pasirodymo metu jau buvo miręs.

⁴⁷ Besimokydamas Marijampolės gimnazijoje Basanavičius labiausiai žavėjosi tais Lietuvos lenkų rašytojų kūriniais, kurie romantizavo ikirikščioniškąją Lietuvą: „trečioje klasėje esant man teko susipažinti [...] su Mickevičiaus, o vėliau ir Syrokomlės (Kondratavičiaus) poezijomis; šito pastarojo melancholiškos dainos ypač man patiko. „Konradą Walenrodą“, Syrokomlės „Margier“ daugybę kartų skaičiau ir kuone viską iš atminties atkartoti buvau išmokęs“ ([Jonas Basanavičius], *D-ro Jono Basanavičiaus autobiografija*, p. 20).

⁴⁸ [Simonas Daukantas], *Lietuvos istorija nuo Gedimino D.L.K. iki Liublino unijai paraszyta Simano Daukanto buvusiojo Vilniaus Universiteto Philozophijos Magistro*, K. 2, Plymouth, PA, 1897. Nacionalinio sąjūdžio laikotarpiu pasirodė dar keli lietuviški „Živilės“ vertimai (Juozo Andziulaičio-Kalnėno (1890), Jono Montvilos (1898) ir Šatrijos Raganos (1905)).

Vėlinių dalį. Vertėjas teigia „broliams ant pasiskaitymo“ spausdinąs šį „romantiszką apraszymą liekanų mūsų senoviszko tikėjimo. Ta tik dalis ir tin-ka dėl mus, kaipo dėl lietuvių, kitos dalys ir išverstos, bent dabartiniame laike, neturėtų dėl mus didės vertės“⁴⁹. Kaip ir Milukas, Žilius Mickiewicziaus tekstus vertina pagal tai, kokį poveikį jie gali daryti lietuvių skaitytojų savimonei. Tie kūriniai, kurie nežadina tautinio sąmoningumo, laikomi nenaudingais lietuvių skaitytojams. Tiesa, tokią siaurai tautiškai orientuotą lietuviškųjų Mickiewicziaus vertimų praktiką kritikavo socialdemokratas Janulaitis. Pasak jo, šiuo metu lietuvių skaitytojams aktualiausia ne senovės tikėjimą vaizduojanti, bet į kovą su carizmu kviečianti trečioji dramos dalis, kurios ištraukas tuo metu jau buvo išvertęs Kudirka⁵⁰. Vis dėlto Mickiewicziaus vertimų sferoje dešiniams ir kairiesiems konkuruojant dėl įtakos formuoti skaitytojų savivoką ir vertybines nuostatas analizuojamu laikotarpiu akivaizdžią persvarą įgijo dešinieji.

Kaip ir bet kuri kita nacionalinio sąjūdžio kultūrinė veikla Mickiewicziaus lietuviškieji vertimai turėjo tarnauti masių nacionalizacijai. Net ir aiškiai prolietuviškąjį Mickiewicziaus vertimų kanoną formavę vertėjai tarpukariu susilaukė Tumo priekaištų, esą buvę perdėm lengvai paperkami lietuviškumo. Antai jis kritikavo vieną produktyviausių analizuojamo laikotarpio Mickiewicziaus vertėjų Stanislovą Dagilį, kam šis ėmėsis versti baladę „Trys Budriai“. Tekstas, kuriame lenkės yra vaizduojamos kaip senovės lietuvių geidžiamos nuotakos, esąs lenkomaniškas ir todėl netinkas lietuvių skaitytojų auditorijai. „Tepatenkina mus „Valenrodas““, – paskaitose Lietuvos universiteto studentams griežtai konstatavo Tumas⁵¹.

Nacionalinio sąjūdžio metais vykdytą teminę ir ideologinę Mickiewicziaus tekstų atranką išryškina šio laikotarpio vertimų į lietuvių kalbą lyginimas su XIX a. pirmos pusės publikacijomis. Pirmieji lietuviški poeto kūrinių vertimai buvo išspausdinti dar jam gyvam esant: 1833 m. Paryžiuje atskiru leidiniu *Litania Pakielawinga, Małda Pakielawinga* išėjo Kiprijono Nezabitauskio išversta trumpa ištrauka iš *Lenkų tautos ir piligrimystės knygu*

⁴⁹ „Diedai. Parašė Adomas Mickevyczius. Lietuviszkai sutaisė Jr. Jonas“, in: *Tėvynė*, Plymouth, PA, 1898, Nr. 5, p. 206.

⁵⁰ [Augustinas Janulaitis], *Adomas Mickevycia (1798–1855)*, p. 7–8, išn. Nr. 2.

⁵¹ Vaižgantas, *Raštai*, vyr. redaktorius Vytautas Vanagas, t. 18: *Literatūros istorija 1913–1928*, parengė Ilona Čiužauskaitė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2007, p. 155. Analizuojamu laikotarpiu „Tris Budrius“ be Dagilio į lietuvių kalbą vertė ir Davainis-Silvestraitis bei Arminas-Trupinėlis. Įdomu, kad po 1906 m. naujų šios baladės vertimų nebebuvo iki pat 1955 m., kai ją iš naujo išvertė Eduardas Mieželaitis.

(*Księgi narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego*, 1832), o 1837 m. Vilniuje pasirodžiusiame Jucevičiaus rinkinyje *Ištraukos iš naujųjų lenkų poetų* (*Wyjątki z nowoczesnych poetów polskich*, 1837) publikuotos *Vėlinių* ketvirtosios dalies ištraukos ir baladžių „Svitezietė“ („Świtezianka“, 1822) bei „Trys Budriai“ („Trzech Budrysów“, 1828) vertimai.

Vėliau būta kone pusšimčio metų pertraukos, kai nepublikuota nė vieno Mickiewicziaus vertimo į lietuvių kalbą. Be abejo, tam įtakos turėjo carinės administracijos draudimas Rusijos imperijoje publikuoti ir platinti poeto kūrinius ir net minėti jo vardą (draudimas su keletu išimčių galiojo nuo poeto emigracijos iki 1895 m.). 1885 m. Juozas Šernas-Adomaitis teigė, kad Mickiewicziaus kūryba yra veik nežinoma lietuvių skaitytojams, net ir tiems, kurie pagal savo išsilavinimą gebėtų poeto kūrinius suprasti⁵².

Situacija ėmė keistis XIX a. pabaigoje, kai tiek lietuvių periodikoje, tiek atskirais leidiniais pasirodžiusiuose vertimų rinkiniuose imta publikuoti Mickiewicziaus kūrinių ištraukas. Kitaip negu Jucevičius (savo vertimais siekęs Lietuvos bajorijai atskleisti menines lietuvių kalbos išgales) ir Nezabitauskis (jo auditorija – į Prancūziją po 1831 m. sukilimo pasitraukę Lietuvos sukilėliai), nacionalizmo laikotarpio Mickiewicziaus kūrinių vertėjai savo darbus adresavo apsišvietusiems lietuviakalbiams skaitytojams, kurių daugumą sudarė iš valstiečių kilusi inteligentija. Atitinkamai pakitusiai auditorijai ir vertėjų intencijoms, keitėsi ir verčiamų tekstų atrankos kriterijai. Supažindinti lietuvių auditoriją su Mickiewicziaus kūryba pasišovę XIX a. pabaigos vertėjai (o gal ir publikuojamų vertimų atranką vykdę lietuviškų laikraščių redaktoriai) pastebimai vengė tekstų, kuriuose deklaruotos unijinės tradicijos. Analizuojamu laikotarpiu nė karto nebuvo verstos *Lenkų tautos ir piligrimystės knygos*, stebėtinai mažai publikuota brandžiausiu poeto kūriniu laikomo *Pono Tado* (*Pan Tadeusz*, 1834) ištraukų vertimų (iki 1905 m. triskart publikuotas tas pats Antano Baranausko verstas invokacijos aštuoneilis, bet visais atvejais lenkiškuose leidiniuose⁵³). Tiesa, Miluko liudijimu, Seinų klierikai nuo Petro Kriaučiūno laikų (t. y. nuo 1871–1875 m.) dainuodavę *Pono Tado*

⁵² [Juozas Šernas-Adomaitis], „Mickiewicz w literaturze litewskiej przez Budrysa“, p. 30.

⁵³ [Juozas Šernas-Adomaitis], *op. cit.*, p. 31; [Juozas Šernas-Adomaitis], „Mickiewicz w literaturze litewskiej przez Budrysa“, in: *Książka zbiorowa ku uczczeniu pamięci Adama Mickiewicza w stuletnią rocznicę urodzin poety*, Petersburg: Nakładem księgarni K. Grendyszyńskiego, 1898, p. 132; Maurycy Michał Stankiewicz, „O przekładach poezji Mickiewicza na język litewski“, in: *Świat*, Kraków, 1890, Nr. 13, p. 302.

ižangą⁵⁴, o toje pačioje seminarijoje porą metų praleidęs Kudirka vėliau panaudojo pirmąją poemos invokacijos eilutę kurdamas „Tautišką giesmę“ (1898). Lietuvių spaudoje ne kartą kartotas ižanginis *Pono Tado* dveilis ilgainiui tapo savotiška *lietuviškojo Mickiewicziaus* etikete, brėžiančia lietuviškosios poeto recepcijos vektorių – tėvynę Lietuvą labiau už visa mylėjusio poeto idealą. Vis dėlto šioji etiketė funkcionavo atsietai nuo poemos idėjinės visumos (XIX a. pradžios Lietuvos dvarininkų gyvenimo idilė ir Napoleono žygio į Rusiją sužadinta viltis atkurti ATR), tokios tolimos lietuvių nacionalizmo ideologijai.

Nacionalinio sąjūdžio laikų lietuviakalbėje spaudoje nefigūravo ir dar vienas lenkų tautos pranašo vardą Mickiewiczziui pelniusių tekstų – garsioji improvizacija iš *Vėlinių* trečiosios dalies (1832). Religiniam-metafiziniam dramatos matmeniui (kuriame tautos kančia įprasminama kaip žmonijos atpirkimo auka) reikšmės neteikę liberalių demokratinių ir socialistinių pažiūrų vertėjai (Kudirka, Janulaitis, Juozas Baltrušaitis-Mėmelė) mieliau rinkosi versti tas *Vėlinių* trečiosios dalies scenas, kurios įtaigiai perteikė carinio režimo brutalumą ir niekšybę (akivaizdu, išvelgdami čia nemaža paralelių su savo meto politinėmis realijomis).

Taigi kitaip negu lenkiškasis *wieszcz narodowy* kultas, kuriam susiformuoti lemiamos reikšmės turėjo emigracinio laikotarpio Mickiewicziaus kūriniai (*Vėlinių* trečioji dalis, *Lenkų tautos ir piligrimystės knygos, Ponas Tadas*), *lietuviškasis Mickiewiczzius* kūrėsi viduramžių Lietuvos istorijos motyvais parašytų ankstyvųjų (ikiemigracinio laikotarpio) poeto kūrinių (daugiausia *Gražinos* ir *Konrado Valenrodo*) pagrindu. Tik atribojus lietuviškąją poeto recepciją nuo lenkų kultūroje jam suteiktų reikšmių, galima buvo tikėtis integruoti Mickiewiczzių į lietuvių literatūros kanoną. Ir nors dalis vertėjų (pavyzdžiui, Dagilis)⁵⁵ nelaike Mickiewicziaus lietuvių poetu,

⁵⁴ Vincas Maciūnas, *Rinktiniai raštai*, sudarė Jonas Šlekys, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003, p. 235.

⁵⁵ Vertimų rinkinį, sudarytą iš Sirokomlos, Michailo Lermontovo ir Mickiewicziaus tekstų vertimų, Stanislovas Dagilis pavadino *Lietuviszkas szuipinis: Isz svetimu skanskoniu ant naudos broliams Lietuviams pataisitas* (2 d., 1884, 1891). Taigi *svetimi* tieji skanėstai (suprask, literatūros šedevrai), bet tarnauja lietuvių skaitytojų švietimui. Kad savo verstu autorių Dagilis nelaike lietuvių literatūros kūrėjais, aiškiai parodo ir jo kūrybos ketureilis, kuriuo minėto rinkinio pratarmėje jis kreipėsi į savo skaitytojus:

Už taigi nepanėkik, jei silpnas dagilis,
Paukztelis ne miszkinis, giesmėse nebilis,
Geizdam's naudos dėl broliu gimtinėj' kalboje

temiškai ir ideologiškai motyvuota jo vertimų atranka lėmė lietuviybės dėmenį akcentuojančią poeto asmens ir kūrybos recepciją modernėjančioje Lietuvoje. Sąmoningus siekius lituanizuoti Mickiewiczų rodo rašytojo vardo transformacijos. Nacionalinio sąjūdžio laikotarpio lietuvių spaudoje pagrečiui su originalia lenkiška vardo forma naudoti sulietuvinti variantai: Adomas Mickevičius, Adomas Mickevychia ir Adomas Mickus. Pastarąją vardo formą nuosekliai vartojo Mečislovas Davainis-Silvestraitis (grindęs tokį sprendimą tuo, kad pavardės su priesaga *-wicz* yra vėlyvos kilmės ir atsirado dėl rusų kultūros poveikio⁵⁶), ją baladės „Baltas karžigys“ („Uciezka“, 1832) vertimo paantraštėje naudojo ir Kazys Bukaveckas. Vis dėlto šio 1897 m. periodikoje ir atskiru leidiniu pasirodžiusio vertimo recenzija rodo, kad poeto pavardės lituanizacija daliai lietuvių kėlė nuostabą ir atrodė nepateisinama: „Yra tai vertimas eilių isz lenkiskai parasyto A. Mickiewiczio. Isz kur czia Mickus atsirado, sunku žinoti. Nors Mickiewicz buvo lietuws, bet jis niekada nepasiraszydawo Mickumi; wertėjai gi neturi tiesos perkraipyti raszėjo prawarde, nors ant to butu dar didesnis pamatas negu su Mickiewiczium yra“⁵⁷.

Mickiewicziaus integracija į lietuvių literatūros kanoną buvo vykdoma keliomis kanonizacinėmis praktikomis: pirma, temiškai ir ideologiškai motyvuota tekstų atranka vertimų publikacijoms; antra, lietuviškąjį poeto tapatybės dėmenį (taip pat ir lituanizuojant vardą) bei atitinkamą kūrybos tematiką akcentuojanti poeto recepcija. Tik įtraukę Mickiewicziaus kūrybą į nacionalinio judėjimo ideologinės programos reikšminį kontekstą jo vertėjai ir interpretatoriai galėjo užtikrinti jam poziciją naujai projektuojamame nacionalinės literatūros kanone.

Išvados. Garsiausio iki tol Lietuvos poeto šimtmečio minėjimas XIX a. paskutiniame dešimtmetyje paskatino lietuvius aiškiau įvardyti savo nacionalinės literatūros ribas. Jono Šliūpo ir Maironio bandymai parašyti lietuvių literatūros istoriją rodo, kad nacionalinio sąjūdžio laikotarpiu dominavo

Svetimu giesmininku giesmes atkartoja
Ne laksztingalos balsu.

([Stanislovas Dagilis], „Skaititojui“, in: *Lietuviszkas szilupinis isz svetimu skanskoniu ant naudos broliams Lietuviams pataisitas*, pirma laida, Tilžėje: Raszėjo kaszta spauzdinta pas Otto v. Mauderodę, 1884, p. 1).

⁵⁶ [Mečislovas Davainis-Silvestraitis] Vėversis, „Ar pritinka musu bajorams buti lenkais“, in: *Auszra*, Ragainė, 1883, Nr. 8–10, p. 234.

⁵⁷ „Baltas Karžigys. Versta isz Mickaus“, in: *Lietuva*, Chicago, 1897-03-06, Nr. 10, p. 1.

etnolingvistinė nacionalinės literatūros samprata, palikusi kitakalbius Lietuvos rašytojų tekstus anapus lietuvių literatūros ribos. Vis dėlto Antano Miluko parengtame reprezentaciniame nuotraukų albume pateikta alternatyvi dvikalbės lietuvių literatūros samprata atskleidžia to meto lietuvių bendruomenėje egzistavusią alternatyvią nacionalinės literatūros sampratą.

Nacionalinio sąjūdžio laikotarpiu išryškėjo Mickiewicziaus kanonizuotojų grupė ir išdirbtos jo įtraukimo į lietuvių literatūros kanoną praktikos. Atsiribojant nuo vėlyvosios poeto kūrybos steigta ankstyvaisiais lietuviškos tematikos kūrinių paremta poeto kilmės ir kūrybos recepcija – *lietuviškasis Mickiewiczius*. Jis formuotas periodikos publikacijomis, dvikalbės lietuvių literatūros istoriniu pasakojimu ir į lietuvių kalbą verčiamų Mickiewicziaus tekstų atranka.

Vis dėlto siekis sukurti Mickiewiczui lietuvių nacionalinio poeto statusą buvo veikiau marginalus nei dominuojantis nacionalinio sąjūdžio laikų kultūros reiškiny. Kas gi sutrukdė anuomet įtvirtinti neginčijamą Mickiewicziaus poziciją lietuvių literatūros kanone? Be kitų funkcijų nacionalinės literatūros kanonas steigia bendruomenės savivaizdį ir tapatybę, atriboja tą bendruomenę nuo kitų grupių bei formuoja kolektyvines etines ir estetines normas. Mickiewicziaus kūrybos integraciją į nacionalinę literatūrą ap sunkino ne tik svetima kalba, bet ir ideologinė jų nederme su nacionalinio judėjimo steigiamą moderniosios lietuviybės koncepcija. Nors ir heroizavo viduramžių LDK karžygius(-es), Mickiewiczius nelaikė savojo meto lietuvių valstiečių savarankiška tauta. Jo (ypač emigracijos laikotarpio) kūryba buvo literatūrinė reprezentacija lietuviškai lenkiškos tapatybės (*gente lituanus, natione polonus*), kurią nukonkuruoti intensyviai stengėsi modernūs lietuvių nacionalizmas.

A FAMILIAR STRANGER: THE PROBLEMATIC POSITION OF ADAM MICKIEWICZ IN THE LITHUANIAN LITERARY CANON BETWEEN 1883 AND 1905

Summary

This article explores the principal arguments exposed in the Lithuanian press of national revival and in early literary historiography attempting to establish or reject the position of Adam Mickiewicz in the national canon.

The commemoration of the centenary of Adam Mickiewicz, the most famous (at that time) Lithuanian poet, celebrated during the last decade of the nineteenth

century spurred the attempts to recount more clearly the boundaries of Lithuanian national literature. In his works of fiction and articles from the period of exile, Mickiewicz announced the ideas of a rebirth of the Polish nation and acquired a special status in Polish culture: he became the nation's prophet. This cult of the Polish poet-prophet was unacceptable to the members of Lithuanian nationalism since it contradicted their endeavour to gain the status of an independent Lithuanian nation with all the legal rights.

The essential premise for setting an alternative version of Lithuanian reception of Mickiewicz in opposition to the Polish one was the exclusion of his early poems that poetise the Grand Duchy of Lithuania (*Konrad Wallenrod, Grażyna*) from the main corpus of his works. It was the excerpts from these particular poems that the translators of his texts into Lithuanian of the period of the national movement used to choose. Therefore, the poet's Lithuanian reception that did not contradict the aims of the national movement was determined mainly by three factors: ideological selection of Mickiewicz's translatable texts into Lithuanian; articles in the periodical press that emphasised the poet's Lithuanian origins and Lithuanian topics of his works; the concept of bilingual Lithuanian literature opposite to the ethnolinguistic notion of national literature. In this article, this reception is generally called the *Lithuanian Mickiewicz*.